

M.C. ESCHER

BEYOND INFINITY

PERSKIT

M.C. Escher, Hand with Reflecting Sphere, 1935. Lithograph. © 2026 The M.C. Escher Company. The Netherlands. All rights reserved. www.mcescher.com

1-35 0113

EXP[®]

tempora[®]

DEMETER
KBL TVZW

M.C. ESCHER
FOUNDATION

M.C. ESCHER
HERITAGE

BXL
LA VILLE
DE BRUXELLES

B

LE SOIR

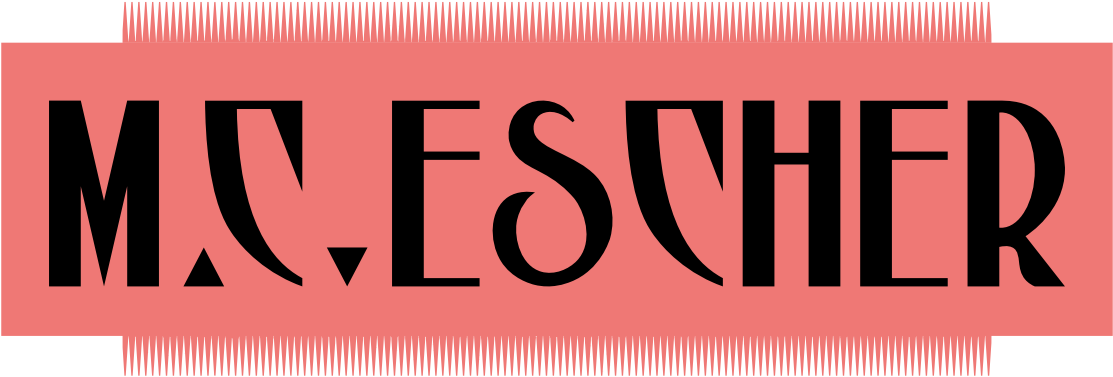
SUDINFO+

CINE
MUSEUM

NOSTALGIE

De Standaard

BRUZZ

M. A. ESCHER

B E Y O N D I N F I N I T Y

I N H O U D

p. 5 - INLEIDING

p. 6 - M.C. Escher vandaag

Federico Giudiceandrea,
voorzitter van de M.C. Escher-stichting

p. 7 - M.C. ESCHER IN TOUR & TAXIS

Raphaël Remiche,
directeur van Tempora

p. 9 - DE EINDELOZE ZOEKTOCHT NAAR HET
ONEINDIGE

Marijnke de Jong,
Nederlandse kunsthistorica en
expert op het gebied van het werk van M.C. Escher

p. 10 - HET PARCOURS VAN DE
TENTOONSTELLING

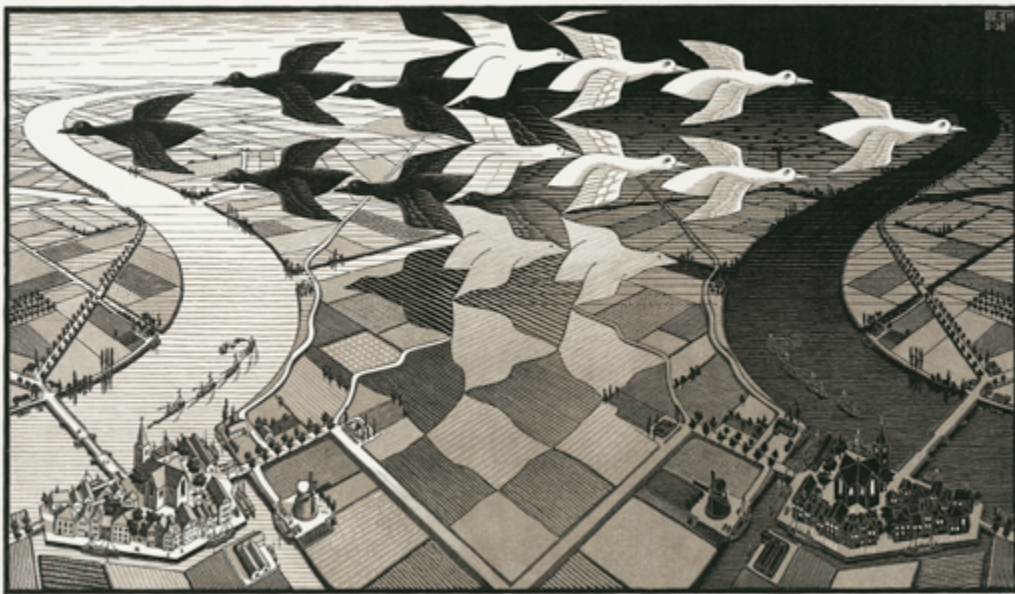
p. 14 - KUNSTWERKEN

p. 18 - PARTNERS

p. 20 - MEER INFORMATIE

- Catalogus
- Educatie
- Evenementen

p. 23 - PRAKTISCHE INFORMATIE

M.C. Escher, *Dag en nacht*, 1938, houtsnede.

Collection Maurits, Italie. © All M.C. Escher works © 2026 The M.C. Escher Company, The Netherlands. All rights reserved. www.mcescher.com

I N L E I D I N G

De tentoonstelling *M.C. Escher – Beyond Infinity* in Brussel nodigt u uit om het complexe en fascinerende oeuvre van deze legendarische kunstenaar te ontdekken.

Met meer dan 150 tentoongestelde originele werken volgt het tentoonstellingsparcours de volledige loopbaan van M.C. Escher, van zijn beginjaren met Italiaanse landschappen tot zijn iconische metamorfosen, vlakverdelingen en onmogelijke werelden. Het bezoek wordt gekenmerkt door een innovatieve scenografie die architecturale constructies combineert met visuele creaties, waardoor u volledig kunt opgaan in de geest van de kunstenaar.

Van zaal tot zaal ontvouwt zich de diversiteit van het werk van de Nederlandse graveur – een speels, artistiek en intellectueel oeuvre – dat wordt verrijkt met interactieve modules waarmee het creatieve proces nog dichterbij komt. Het publiek wordt uitgenodigd om een getrouwe reconstructie van het atelier van de kunstenaar binnen te treden, deel te nemen aan het creëren van een metamorfose, zich te verplaatsen in een onmogelijke vorm...

De encenering, die de warme sfeer van de zonsondergang boven de Italiaanse landschappen oproept die de kunstenaar zo dierbaar waren, is ontworpen als een integraal onderdeel van de tentoonstelling en laat de werken van de meester in al hun complexiteit en diepgang tot hun recht komen.

Tentoonstelling M.C. Escher – Beyond Infinity, van 16 september 2026 tot 7 maart 2027 in Tour & Taxis (Shed 4bis).

Tentoonstelling gerealiseerd en geproduceerd door Tempora, in nauwe samenwerking met de M.C. Escher Foundation en M.C. Escher Heritage.

5 S T E R K P U N T E N

150 ORIGINELE WERKEN

Ontdek meer dan 150 originele werken die door M.C. Escher zelf zijn gemaakt, voor het eerst bijeengebracht in België!

EEN ADEMBENEMENDE TENTOONSTELLING

Om het werk van deze grote kunstenaar op gepaste wijze te presenteren, zijn in de scenografie de verschillende thema's verwerkt die M.C. Escher na aan het hart lagen, zodat u volledig wordt ondergedompeld in zijn universum!

EEN INTERACTIEVE TENTOONSTELLING

In de verschillende zalen ontdekt u modules waarmee u rechtstreeks met de werken kunt interageren, uw eigen creaties kunt bedenken of een oneindige, reflecterende projectie kunt betreden...

M.C. ESCHER ZIEN EN HOREN

De tentoonstelling biedt verschillende audiovisuele elementen met uitspraken van M.C. Escher zelf, evenals een selectie van documentaires waarmee u meer te weten kunt komen over de kunstenaar.

NOG VERDER GAAN

Naast het tentoonstellingsparcours biedt M.C. Escher - Beyond Infinity je de mogelijkheid om je bezoek aan te vullen* met een virtual-reality ervaring waarbij je vrij kunt rondlopen.. Duik dankzij geavanceerde technologie in de werelden van M.C. Escher alsof je er zelf bij bent!

*Tegen meerprijs beschikbaar.

M . C . E S C H E R V A N D A A G

Een tentoonstelling aan M.C. Escher wijden, zoals *M.C. Escher - Beyond Infinity* in Brussel, betekent het publiek te laten kennismaken met de blik van een kunstenaar die op veel van de vraagstukken van onze tijd heeft geanticipeerd.

Zijn werk – gebaseerd op geometrische illusies, onmogelijke transformaties en perceptie spelletjes – gaat een dialoog aan met een heden dat doordrenkt is van digitaal gegenereerde beelden, virtuele realiteiten en kunstmatige intelligentie die steeds beter in staat is om de visuele ruimte te manipuleren. Het feit dat M.C. Escher erin geslaagd is onmogelijke werelden te creëren met behulp van de grafische technieken en materialen – papier, potlood, schaar, beitel, enz. – maakt zijn aanpak des te verrassender in de ogen van een publiek dat inmiddels gewend is aan de digitale taal.

Deze aan hem gewijde overzichtstentoonstelling in Brussel benadrukt bovendien de diepe band tussen kunst en wetenschap die door zijn hele oeuvre loopt: een thema dat buitengewoon actueel is in het hedendaagse debat, waarin de wetenschappelijke en geesteswetenschappelijke disciplines worden opgeroepen om nieuwe ruimtes voor dialoog te vinden. Zijn werken blijven de belangstelling wekken van wiskundigen, kunstenaars en ontwerpers uit alle hoeken: een interdisciplinaire

benadering die van M.C. Escher een kunstenaar maakt die in staat is een divers publiek aan te spreken, van kunsthistorici tot wetenschappers, terwijl hij tegelijkertijd toegankelijk blijft voor bezoekers met minder achtergrondkennis.

Zijn fantasiewereld oefent bovendien een onmiddellijke aantrekkingskracht uit, zelfs op de jongste generaties, dankzij de terugkerende aanwezigheid van zijn werk in de popcultuur, videogames en sociale media, waar zijn beelden blijven circuleren als visuele referenties en bron van creatieve inspiratie.

In een tijdperk dat gekenmerkt wordt door onzekerheid en complexiteit, opent het werk van M.C. Escher een ruimte voor verwondering en reflectie. Het nodigt uit om de werkelijkheid vanuit onverwachte invalshoeken te bekijken en herinnert ons eraan dat elke waarneming van nature gedeeltelijk is en voortdurend voor herinterpretatie vatbaar. Door zijn werk vandaag de dag te presenteren, wordt het publiek niet alleen een buitengewoon rijke esthetische ervaring geboden, maar ook conceptuele instrumenten om een kritische blik te werpen op de hedendaagse wereld.

Federico Giudiceandrea,

Voorzitter van de M.C. Escher-stichting.

M.C. ESCHER... IN TOUR & TAXIS

Dat er in Tour & Taxis een grote tentoonstelling over M.C. Escher wordt georganiseerd, is geen toeval: het is het resultaat van ontmoetingen, hard werk en vooral een vastberaden wil om een kunstenaar die talloze hedendaagse populaire beelden heeft beïnvloed, de erkenning te geven die hij verdient.

Op het eerste gezicht lijkt de band tussen M.C. Escher en België misschien wat zwak: hij woonde korte tijd in Ukkel (waar hij onder meer het werk *Dag en Nacht* (pagina 4) creëerde) nadat hij Italië had verlaten en voordat hij terugkeerde naar Nederland. Toch maakt M.C. Escher, zoals in elke samenleving waarin cultuur een belangrijke rol speelt, deel uit van ons collectieve verbeeldingsvermogen: zijn motieven zijn ons vertrouwd, zijn onmogelijke vormen zijn ons bekend, zijn paradoxen zetten ons aan het denken...

Bij Tempora houden we van verhalen die allesomvattend zijn, verhalen die een breed publiek aanspreken en ons samenbrengen, ongeacht onze achtergrond. Het verhaal van M.C. Escher is er zo een. En welke stad is er beter geschikt om een dergelijke tentoonstelling te huisvesten dan Brussel, een stad die zelf ook doorkruist wordt door talrijke identiteiten, persoonlijkheden en culturen... en waar men toch telkens weer iets van de erfenis van M.C. Escher kan terugvinden.

Met deze tentoonstelling keert Tempora in Tour & Taxis terug naar een retrospectieve tentoonstelling waarin het werk van een veelzijdige kunstenaar centraal staat in het bezoekparcours, gesublimeerd door een scenografie en enscenering die het werk nooit overschaduwden of veranderen. We hopen dat de tentoonstelling een zo breed mogelijk publiek aanspreekt, dat ze zowel kenners als nieuwkomers zal bekoren en vooral dat ze ervoor zorgt dat het werk van M.C. Escher in ieders gedachten blijft voortleven. Zo hebben we haar in ieder geval bedacht.

Namens het team van Tempora,

Benoît Remiche,

Gedelegeerd bestuurder

M.C. Escher, *Belvedere*, 1958, lithografie.
Collection Maurits, Italie. © All M.C. Escher works © 2026 The M.C. Escher Company, The Netherlands. All rights reserved. www.mcescher.com

ONEINDIG ZOEKEND NAAR HET ONEINDIGE...

“Ik kan wel zeggen dat geen enkele prent ooit lukt. Ze mislukken allemaal eenvoudig omdat ik altijd een droombeeld nastreef dat niet te verwezenlijken is.”*

M.C. Escher koos van jongs af aan zijn eigen weg. Zijn welgestelde ouders respecteerden zijn wens om graficus te worden en stelden hem financieel in staat zijn hart te volgen. Na zijn studie raakte hij in de ban van Italië. Hij woonde er jaren en liet zich inspireren door de natuur en het landschap dat hij, met zijn strikte keuze voor grafiek, op Escheriaanse wijze vanuit extreme standpunten in strak zwart-wit vertaalde. Door de opkomst van Mussolini voelde hij zich gedwongen het land te verlaten, een besluit dat een enorme impact op hem had. Waar het werken in Italië een weergeven was van de buitenwereld, vanaf zijn vertrek moest hij de inspiratie in zichzelf gaan zoeken. Zijn werk werd een weerspiegeling van zijn binnenwereld.

Voordat hij weer terugkeerde naar Nederland woonde hij enkele jaren in België, in Ukkel, waar de eerste voor hem zo kenmerkende prenten ontstonden: ‘Dag en Nacht’ en ‘Metamorphose’. Met een eerder kort bezoek aan het Alhambra in Granada was zijn niet aflatende zoektocht begonnen naar het weergeven van het oneindige: van een vlakvulling die zich eindeloos kan blijven herhalen, waarbij voor- en achtergrond gelijkwaardig zijn, tot onmogelijke figuren en werelden. Hij werd

ontdekt door wiskundigen en kristallografen die in zijn prenten hun formules gevisualiseerd zagen. Fanatiek, systematisch en bijna mathematisch werkte hij zijn gedachten uit waarbij het gebruik van herkenbare figuren als bouwstenen voor hem essentieel was. Die werkwijze combineerde hij met wat hij zelf noemde zijn “speelse, kinderlijke geest”, het vermogen tot verwonderen: “Misschien streef ik wel uitsluitend verwondering na en tracht ik dus ook uitsluitend verwondering bij mijn toeschouwers te wekken.” Hij daagde zijn kijkers uit om mee te spelen in zijn ‘mind-games’ en nam ze mee in zijn ‘conceptuele’ kunst.

Escher vroeg zichzelf regelmatig af of hij nu ‘kunst’ maakte of niet, ook als reactie op de ontvangst van zijn werk in de kunstwereld waar hij veelal niet serieus genomen werd. Dat belette hem echter niet om stug en in afzondering zijn eigen weg te bewandelen.

Gevoed door de wetenschap, door zijn verwondering en door zijn fantasie ontwikkelde hij in de afzondering van zijn atelier zijn beeldtaal, die stevig verankerd is in onze tijd en net zo makkelijk wetenschappers als striptekenaars en filmmakers inspireert, die zijn onmogelijke werelden intensief ‘hergebruiken’ in nieuwe eigen creaties.

Marijnke de Jong,

Kunsthistorica en expert van het oeuvre van M.C. Escher.

* *Adventures in Perception*, 1971, Han van Gelder.

DE BEZOEKROUTE

O - We kennen allemaal M.C. Escher...

Bij het begin en het einde: een *Eschermania-zaal*, waar bezoekers een breed scala aan hedendaagse culturele producties ontdekken die geïnspireerd zijn door M.C. Escher: we vinden er *The Simpsons*, *David Bowie*, *Squid Game* en zelfs *Inception*. Hieruit blijkt meteen dat de in 1972 overleden kunstenaar een grote invloed heeft gehad en nog steeds heeft op de beeldtaal van onze populaire cultuur... ook al zijn velen van ons zich niet bewust van dit verband!

1 - De vroege werken

Het eerste deel van de tentoonstelling is gewijd aan de vroege werken van de kunstenaar, gepresenteerd in een langgerekte ruimte die in de verte uitmondt in een warm licht. Tot de opvallendste werken behoren: het scheppingsverhaal, uitgevoerd in 6 houtsneden¹, maar ook de 24 vignetten die bedoeld waren om een bundel epigrammen² te illustreren.

2 - Italië en de Middellandse Zeekusten

Deze ruimte met haar typisch mediterrane licht belicht belangrijke gravures uit de vroege

periode van de kunstenaar, voornamelijk geïnspireerd door de reizen die hij bijna elk voorjaar naar Italië maakte. Hoewel deze werken als 'naturalistisch' worden bestempeld, zijn er al geometrische stapelingen, verticale lijnen en duizelingwekkende perspectieven, labyrintische verstrengelingen en lichtcontrasten te onderscheiden die het 'handelsmerk' van zijn abstracte werken zouden worden.

Ook te zien: een geanimeerde kaart, gebaseerd op de kaart die M.C. Escher zelf tekende tijdens zijn reis in 1936, die hem onder meer naar het Alhambra zou leiden, het onderwerp van het volgende deel van de tentoonstelling.

3 - Het Alhambra

In 1936 vindt de ommekeer plaats. M.C. Escher ontdekt het Alhambra in Spanje, waarvan een architectonische weergave voor deze gelegenheid in de tentoonstelling is nagebouwd. Grandioze bogen, spiegeleffecten: bezoekers worden uitgenodigd om door dit decor te wandelen en te ontdekken hoe M.C. Escher het principe van de mozaïeken herontdekt, dat hier zijn volle betekenis krijgt.

17 juni 1898

Maurits Cornelis Escher wordt geboren in Leeuwarden, Nederland..

1919

Hij schrijft zich in aan de School voor Architectuur en Decoratieve Kunsten in Haarlem, waar hij zich toelegt op de houtsnede.

1922

Reis door Noord- en Midden-Italië. Een esthetische schok voor deze man uit het noorden.

1923

Hij vestigt zich in Italië, waar hij Jetta Umiker ontmoet, zijn toekomstige echtgenote.

1927 - 1935

Bijna elk voorjaar onderneemt M.C. Escher reizen naar Italië of naar de kusten van de Middellandse Zee, die hem inspiratie bieden.

¹ De houtsnede is een techniek waarbij een afbeelding meervoudig wordt gereproduceerd op een platte ondergrond, zoals papier of stof, met behulp van een in hout uitgesneden drukvorm.

² Inscriptie, eerst in proza, later in verzen, die op monumenten, beelden, graven en trofeeën werd gegraveerd om de herinnering aan een held of een gebeurtenis te vereeuwigen.

Vanaf dat moment tekent de kunstenaar, op enkele uitzonderingen na, niet langer wat hij waarneemt, maar wat zijn verbeelding hem laat zien, zijn 'innerlijke beelden', zoals hij ze noemt.

4 - Het atelier van de kunstenaar

Nadat je de invloed van het Alhambra op het werk van de kunstenaar hebt ontdekt, is het tijd om zijn atelier binnen te gaan. Het bureau van de meester, zijn gereedschap, zijn alledaagse voorwerpen, proefdrukken of gravures: de reconstructie is getrouw en meeslepend, aangevuld met archiefbeelden waarop M.C. Escher aan het werk te zien is.

Technologische bonus: via een fotohokje kun je je in een van de meest iconische werken van de meester verplaatsen en plaatsnemen in de reflecterende bol van *'Hand met reflecterende bol'*.

5 - Metamorfosen

Aangezien de kunst van M.C. Escher na het 'Alhambra'-moment een 'metamorfose' heeft ondergaan, toont de volgende sectie de werken die de kunstenaar zelf *'Metamorfose'* heeft genoemd, of die zijn gemaakt op basis van het principe dat verschillende figuren op vloeiende wijze een reeks transformaties teweegbrengen – een grafische vertaling van associaties van ideeën.

In deze ruimte bevinden zich de meest monumentale werken van M.C. Escher, waaronder *het* iconische *'Metamorfose II'*,

dat bijna 4 meter lang is. Opvallend is ook het cirkelvormige karakter van sommige van deze werken, waarvan het einde precies samenvalt met het begin.

6 - De spiegelzaal

Een oneindig intermezzo in een tentoonstelling die niet minder oneindig is. De spiegelzaal krijgt hier zijn volle betekenis om een driedimensionale oneindigheid te creëren waar M.C. Escher zijn hele leven naar heeft gestreefd.

7 - Regelmatige vlakverdelingen

In deze ruimte is zelfs de vloer bedekt met een van die regelmatige **vlakverdelingen** die de kunstenaar beroemd hebben gemaakt. Een essentieel onderdeel van zijn oeuvre, want naar eigen zeggen zou hij er meer dan 150 hebben getekend! Ook een essentieel onderdeel van zijn leven, want hij is er nooit mee opgehouden erover na te denken.

Deze ruimte toont enkele van de beroemdste werken van de kunstenaar, waaronder *De grens van de cirkel IV*, een van de werken die het best een idee geven van de oneindigheid van een vlak.

8 - De speelzaal

In dit deel van de tentoonstelling biedt het parcours een interactieve en participatieve duik in het werk van M.C. Escher. Ontdek een dans van krabben op de klanken van Johann Sebastian Bach (volgens de kunstenaar zelf een onmisbare inspiratiebron voor zijn werk). De ene kant op, de andere kant op, en dan allebei tegelijk: de twee klanken kruisen elkaar in het midden en passen perfect in elkaar, net als in veel werken van M.C.

1935

Het gezin, dat het fascistische regime niet kan verdragen, verlaat Rome en vestigt zich in Zwitserland.

1936

Bezoek aan het Alhambra in Granada. Dit is een keerpunt: hij begint met de systematische studie van vlakverdelingen, de basis van zijn artistieke taal in zijn rijpere periode.

1937

De familie verhuist naar Ukkel, in België. De kunstenaar laat de naturalistische onderwerpen geleidelijk achter zich.

1941

Het gezin vestigt zich definitief in Baarn, Nederland.

1951

Internationale tijdschriften zoals *The Studio*, *Time* en *Life* publiceren belangrijke artikelen over hem. Zijn bekendheid neemt toe, vooral in de Verenigde Staten.

Escher die in verschillende richtingen kunnen worden geïnterpreteerd!

Ook op het programma: een grote magnetische wandpuzzel, geïnspireerd op een gravure van de kunstenaar, of een station om samen een regelmatige vlakverdeling te maken. Let op: de figuren mogen elkaar niet overlappen en er mogen geen open ruimtes tussen zitten!

9 - De onmogelijke werelden

In deze sectie gaan we van 2D naar 3D... maar zonder de klassieke regels van het tekenen te volgen. M.C. Escher speelt liever met de wetten van het perspectief en creëert onmogelijke werelden die de wetten van de fysica tarten. Wanneer twee lijnen elkaar kruisen, laat de tekening niet zien welke lijn voor de andere ligt, wat op twee verschillende manieren kan worden geïnterpreteerd, die beide even geldig zijn. Hij laat ons ook het begrip oneindigheid en voortdurende beweging zien en voelen. Hij maakt het oneindige grafisch zichtbaar.

Om deze vreemde werelden beter te begrijpen, is er een 3D-maquette van het werk **Belvédère** gemaakt. De maquette lijkt mislukt, omdat ze 'verdraaid' is. Maar juist daardoor geeft ze het beste de tekening van M.C. Escher weer, zoals blijkt uit de schaduw die door de maquette wordt geworpen.

In deze ruimte is ook het werk *'Prentengalerij'* te zien, een van de beroemdste werken van de kunstenaar. Het toont een jonge man die naar

een schilderij kijkt waarin hij zelf is afgebeeld. Die op zijn beurt kijkt naar een schilderij waarin hij zelf is afgebeeld... en zo verder tot in het oneindige. Het werk is gebaseerd op het Droste-effect, genoemd naar een cacaomerk dat aan het begin van de vorige eeuw erg in de mode was in Nederland en waarvan de dozen waren versierd met een verpleegster die een dienblad vasthield waarop dezelfde doos stond afgebeeld, ... in een proces van visuele recursie. M.C. Escher heeft de *De 'Prentengalerij'* nooit voltooid – het duurde 50 jaar voordat wiskundigen de wiskundige wetmatigheden ontdekten die schuilgaan in het perspectiefraster, dat intuïtief door M.C. Escher was getekend en als basis diende voor de tekening, waardoor deze alsnog kon worden voltooid!

10 - M.C. Escher en België

Er zijn enkele banden tussen de Nederlandse kunstenaar en België. Hij woonde vier jaar in Ukkel en ontwikkelde daar zijn theoretische overpeinzingen over de regelmatige verdeling van het vlak. En hoewel M.C. Escher en René Magritte nooit hebben samengewerkt en, naar het schijnt, ook nooit van gedachten hebben gewisseld over hun kunst, laat de dialoog tussen beide kunstenaars zien hoezeer zij een voorliefde voor illusie, het absurde en vreemde werelden delen.

11 - Laatste werk

In juli 1969 voltooide M.C. Escher wat zijn laatste werk zou worden: *Slangen*. Dit werk kan worden beschouwd als een samenvatting, een synthese

1954

Tijdens het Internationaal Congres van Wiskundigen wordt in het Stedelijk Museum in Amsterdam een tentoonstelling van zijn werken gehouden. Deze worden gewaardeerd door de wetenschappelijke gemeenschap.

1958

Publicatie van zijn essay *Division régulière du plan*, vergezeld van de gelijknamige houtsneden, het resultaat van zijn onderzoek naar regelmatige vlakverdelingen.

1962 - 1972

Zijn populariteit groeit exponentieel. Zonder dat hij het weet, wordt hij ook populair onder de hippies, die zijn werken illegaal reproduceren.

1968

Ter gelegenheid van zijn 70e verjaardag wijdt het Gemeentemuseum in Den Haag een grote overzichtstentoonstelling aan hem.

1969

Zijn gezondheid gaat achteruit. In dat jaar maakt hij zijn laatste werk, de houtsnede *Slangen*.

De VR-ervaring wordt aangeboden als aanvulling op het traditionele bezoek. Naast het toegangsticket voor de tentoonstelling is een apart ticket vereist.

van zijn kunst. Het bijzondere aan het werk is dat het twee vormen van oneindigheden toont: wanneer men de rand nadert en wanneer men het centrum nadert.

Het werk gaat vergezeld van enkele voorbereidende tekeningen die de complexiteit ervan gedetailleerd weergeven.

O - We kennen allemaal M.C. Escher...

De rondleiding eindigt... aan het begin van het parcours. Aan het einde van de jaren zestig werden de werken van M.C. Escher enorm populair, vooral in de Verenigde Staten, toen de hippiebeweging ze omarmde en op psychedelische wijze herinterpreteerde op posters, T-shirts of platenhoezen. Tot groot ongenoegen van de kunstenaar, die zich altijd heeft gedistantieerd van deze 'toe-eigening'.

Een vorm van merchandising avant la lettre die de invloed aankondigt die M.C. Escher vandaag de dag nog steeds uitoefent... waarvan de bezoeker een glimp heeft opgevangen in de eerste zaal van de tentoonstelling. De cirkel (van M.C. Escher) is rond.

27 maart 1972

M.C. Escher overlijdt in Hilversum op 73-jarige leeftijd en laat ongeveer 450 prenten en meer dan 2.000 tekeningen, schetsen en aantekeningen na.

M.C. Escher, *Relativiteit*, 1953, lithografie.
Collection Maurits, Italie. © All M.C. Escher works © 2026 The M.C. Escher Company, The Netherlands. All rights reserved.
www.mcescher.com

EXTRA - Duik vrij in de werelden van M.C. Escher met virtual reality

Nadat je het laatste werk hebt bewonderd, je vertrouwd hebt gemaakt met het universum van M.C. Escher en een glimp hebt opgevangen van zijn verschillende werelden... biedt de tentoonstelling de mogelijkheid om nog een stap verder te gaan: er deel van uitmaken en er ronddwalen!

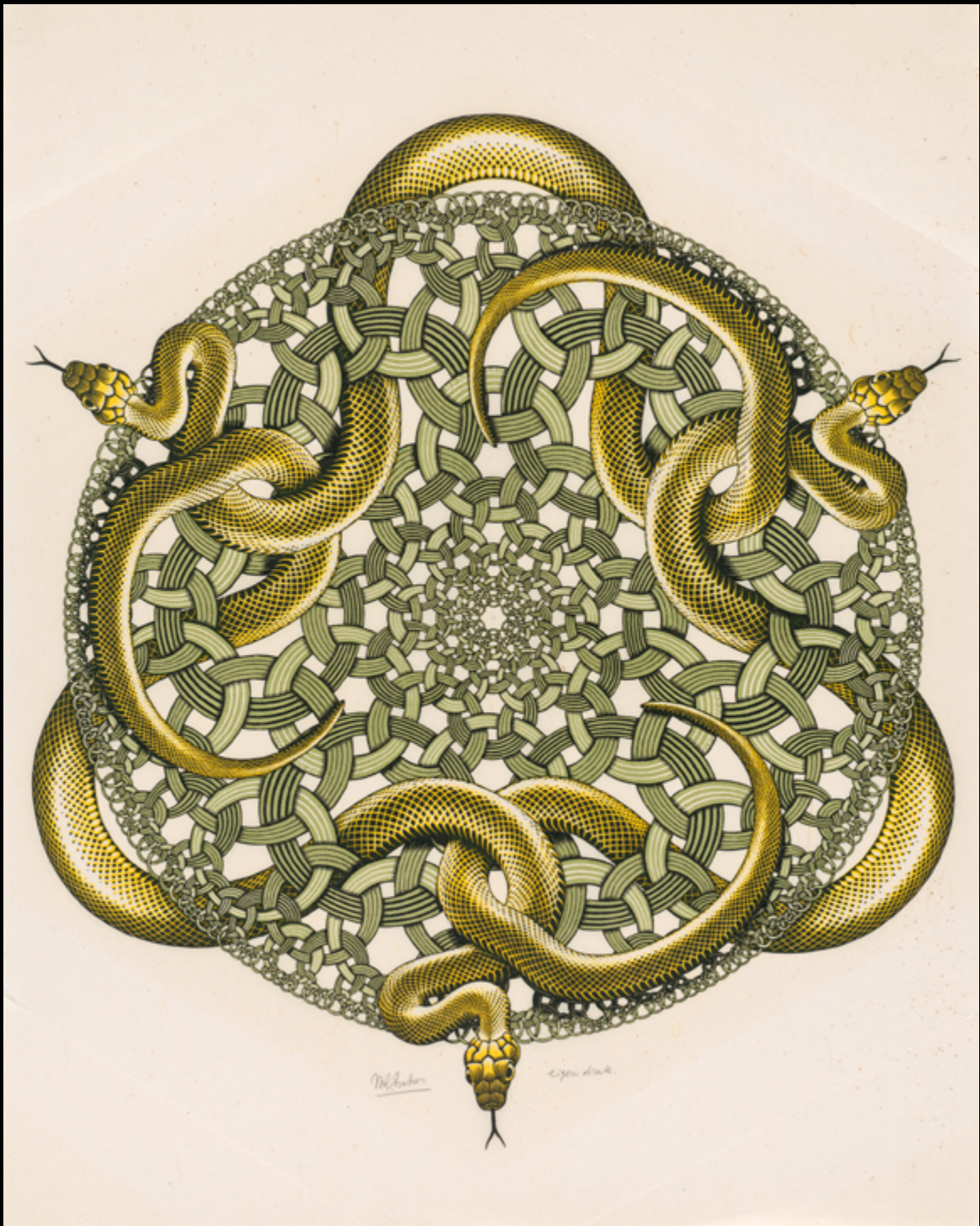
De vrije virtual reality-ervaring (je kunt je - vrijwel - vrij bewegen, met de headset op) laat je een reeks meeslepende omgevingen ontdekken die de beroemdste beelden van M.C. Escher omzetten in driedimensionale werelden om te verkennen. Een ruimte die in het universum zweeft, bezaaid met geometrische vormen die de kunstenaar zo dierbaar waren; paradoxale architecturen waar de zwaartekracht geen vat lijkt te hebben en hypnotiserende visuele effecten; en ten slotte een verkenning van het laatste werk van M.C. Escher, waarin slangen tot leven komen in een fascinerend visueel spel.

M.C. Escher, Goriano Scoli, Abruzzi, 1929, litografie.
Collection Maurits, Italië. © All M.C. Escher works © 2026 The M.C. Escher Company, The Netherlands. All rights reserved. www.mcescher.com

M.C. Escher, Prentententoonstelling, 1956, lithografie.
 Collection Maurits, Italië. © All M.C. Escher works © 2026 The M.C. Escher Company, The Netherlands. All rights reserved. www.mcescher.com

M.C. Escher, *Ringslangen*, 1969, houtsnede

Collection Maurits, Italië. © All M.C. Escher works © 2026 The M.C. Escher Company, The Netherlands. All rights reserved. www.mcescher.com

ABRUZZI

Tot halverwege de jaren dertig haalde M.C. Escher zijn inspiratie voornamelijk uit de mediterrane landschappen die hij tijdens zijn reizen ontdekte. Toch bevatten ze nu al de karakteristieke trekken van zijn latere oeuvre.

Tijdens zijn reizen tekende M.C. Escher onophoudelijk ("de voornaamste reden voor mijn geluk," schreef hij aan een vriend). Dit waren vrijwel altijd pentekeningen, uitsluitend in zwart-wit, die dienden als een soort dagboek zonder tekst om hem te helpen onthouden wat hij had gezien. De houtsnede volgde pas later, na terugkeer in zijn werkkamer. Deze landschappen vulden de geest van de kunstenaar met briljante ingevingen die al snel op de voorgrond zouden treden. Je herkent er immers al de geometrische opeenstapelingen, de duizelingwekkende perspectieven en verticaliteit, de labyrintische structuren en de lichtcontrasten in die later het "handelsmerk" zouden worden van zijn latere werken met imaginaire werelden.

PRENTENTEN- TOONSTELLING

Deze prent toont een jonge man die naar een schilderij kijkt waarop hij zelf staat afgebeeld. Die op zijn beurt naar een schilderij kijkt waarop hij zelf staat afgebeeld... en zo verder tot in het oneindige. Het werk is gebaseerd op het Droste-effect, genoemd naar een cacaomerk dat begin vorige eeuw erg populair was in Nederland, waarvan de blikken versierd waren met een verpleegster die een dienblad vasthoudt met daarop exact hetzelfde blikje, enzovoort. Dit is het principe van visuele recursie. De kunstenaar lijkt zijn werk niet te hebben voltooid: het centrale deel is wit gebleven. Het duurde 50 jaar voordat wiskundigen van de Universiteit Leiden (Nederland) de wiskundige wetmatigheden ontdekten die verborgen zaten in het perspectiefraster, dat intuïtief door M.C. Escher was getekend als basis voor de tekening. Hierdoor konden zij de gravure alsnog voltooien!

RINGSLANGEN

In juli 1969 voltooit M.C. Escher zijn allerlaatste werk: Slangen. Het kan worden beschouwd als een samenvatting, een synthese van zijn kunst. De prent is gedrukt met drie houtblokken (geel, zwart en groen) en heeft de unieke eigenschap dat ze twee oneindigheden toont: zowel wanneer je de rand nadert als wanneer je naar het centrum toewerkt. Het werk vertoont een rotatiesymmetrie van orde 3 (een enkel beeld dat drie keer wordt herhaald).

PARTNERS

TEMPORA, CULTUURPROMOTOR

Tempora is een Belgisch agentschap dat gespecialiseerd is in het ontwerp, de realisatie, de promotie en het beheer van musea, tentoonstellingen en culturele instellingen. Het bedrijf werd in 1998 in Brussel opgericht door Benoît Remiche en telt vandaag ongeveer honderd medewerkers en meerdere culturele locaties in België en Frankrijk. In de loop der jaren heeft Tempora zich ontwikkeld tot een toonaangevende culturele speler, met tentoonstellingen die reizen doorheen Europa en de wereld.

Met een geïntegreerd multidisciplinair team—historici, wetenschappers, curatoren, architecten, scenografen, grafisch ontwerpers, multimediaspecialisten, ingenieurs en technici—staat Tempora in voor het volledige traject: van concept en ontwerp tot productie in het Brusselse atelier en operationeel beheer.

Het werk van Tempora steunt op sterke waarden:

- respect voor de locaties en hun geschiedenis
- respect voor de locaties en hun geschiedenis
- het in de verf zetten van collecties
- het zoeken naar een evenwicht tussen speelsheid, esthetiek en wetenschappelijke nauwkeurigheid
- toegankelijkheid voor een breed publiek en een sterke pedagogische insteek

EEN SELECTIE VAN DE BELANGRIJKSTE REALISATIES VAN TEMPORA:

Tempora heeft meer dan 150 grootschalige projecten gerealiseerd, waaronder meer dan twintig permanente tentoonstellingen, meer dan veertig tentoonstellingen over beschavingen en

talrijke ambitieuze producties met wereldwijde bekendheid. Hieronder volgt een selectie van deze realisaties:

Musée de la Seconde Guerre mondiale, Gdansk, Pologne

House of European History, Brussel, België

Dieu(x), modes d'emploi, Brussel 2006, Madrid 2007, Québec 2010, Ottawa 2011, Paris 2012, Varsovie 2013, Genève 2019

C'est notre histoire ! Cinquante ans de construction européenne, Brussel 2007, Wrocław 2009

21, rue la Boétie. Picasso, Matisse, Braque, Léger..., Luik 2016, Parijs, 2017

Hyperrealism Sculpture. Ceci n'est pas un corps, Luik 2019, Parijs 2021, Lyon 2022, Parijs 2022

Johnny Hallyday. L'Exposition, Brussel 2022, Parijs 2023

Bill Viola. Sculptor of Time, Luik 2023

Antoine de Saint Exupéry. Un Petit Prince parmi les Hommes, Lyon 2020, Brussel 2022, Strasbourg 2024

Elliott Erwitt. Une rétrospective, Parijs 2023, Lyon 2023, Brussel 2024

Les Mondes de Paul Delvaux, Luik 2024

Amazônia, Sebastião Salgado, Brussel 2025

Geluck expose Le Chat, Parijs 2025

Back to Pompeii, Brussel 2025

Robert Doisneau. Gegeven momenten, Parijs 2025, Luik 2025, Lyon 2026

Het impressionisme, een Belgisch verhaal, Luik 2026

Bastogne War Museum (Bastogne)

WOM (World of Mind) (Brussel)

DE WERELD VAN M.C. ESCHER

De **M.C. Escher Foundation** werd in 1968 door de kunstenaar zelf opgericht, met als voornaamste doel de integriteit van zijn oeuvre te behouden. Sinds haar oprichting zet de stichting zich in voor het zorgvuldig behoud en de promotie van het werk van de kunstenaar, en bevordert zij tegelijkertijd de verspreiding ervan onder het grote publiek, onderzoekers en culturele instellingen over de hele wereld. Tegenwoordig ondersteunt de stichting een breed scala aan culturele en wetenschappelijke initiatieven, waaronder tentoonstellingen, vakpublicaties, lezingen en tal van andere activiteiten, om ervoor te zorgen dat de artistieke nalatenschap van M.C. Escher levend, toegankelijk en internationaal erkend blijft.

In de loop der tijd heeft de stichting – hoedster van het universum van M.C. Escher – gezelschap gekregen van twee complementaire entiteiten die belast zijn met het beheer van het intellectuele eigendom van de kunstenaar: **M.C. Escher Heritage** en **M.C. Escher Company**. Deze organisaties zijn actief op verschillende, maar nauw met elkaar verbonden gebieden, waaronder het behoud en beheer van een uitgebreide collectie originele werken, het organiseren van tentoonstellingen (waaronder digitale), het uitgeven van publicaties en het produceren van merchandise, evenals het ontwikkelen van zorgvuldig geselecteerde initiatieven van hoge kwaliteit. Hun gemeenschappelijke doel is om het artistieke erfgoed van M.C. Escher zo breed mogelijk te verspreiden, waarbij de intenties van de kunstenaar en zijn werk zo nauwgezet mogelijk worden gerespecteerd.

Ten slotte bezit **Maurits** niet alleen een uitgebreide collectie werken van de kunstenaar, maar is hij ook de officiële partner geworden voor de productie van multimedia- en immersieve ervaringen, waarmee hij de overgang naar het digitale tijdperk ondersteunt en tegelijkertijd te allen tijde het grootste respect voor diens werk waarborgt.

MEER INFORMATIE

DE TENTOONSTELLINGSCATALOGUS

Ter begeleiding van de tentoonstelling publiceert Tempora een boek waarin de inhoud van de tentoonstelling en de daarin gepresenteerde werken worden toegelicht.

- Titel: M.C. Escher - Beyond Infinity. Tentoonstellingscatalogus, Tempora, Brussel, 2026.
- 230 pagina's
- Taal: Frans en Engels

Te koop in de tentoonstellingswinkel.

HET EDUCATIEF MATERIAAL

PEDAGOGISCHE GIDS

Hoe leg je het oneindige uit aan leerlingen en studenten? Welke verbanden zijn er tussen het werk van M.C. Escher en de leerplannen voor 2026-2027? Om deze vragen te beantwoorden, biedt Tempora leerkrachten een pedagogische gids aan die gratis beschikbaar is op de website van de tentoonstelling. Deze gids biedt alle informatie om het bezoek zo goed mogelijk voor te bereiden, de leerlingen tijdens het bezoek te begeleiden en het bezoek in de klas voort te zetten.

SPELBOEKJE

Voor gezinsbezoeken, de allerkleinsten of gewoon voor iedereen die de tentoonstelling op een speelse manier wil ontdekken,

biedt Tempora een spelboekje aan, dat gratis verkrijgbaar is bij de receptie van de tentoonstelling.

DE EVENEMENTEN

DJ-AVOND - BEYOND THE MUSIC

M.C. Escher beschouwde muziek (met name die van Johann Sebastian Bach) als een onmisbare inspiratiebron voor zijn werk... Wij nodigen u dan ook uit om de tentoonstelling te bezoeken in een sfeer met live muziek!

Tijdens een unieke nocturne verwelkomt de tentoonstelling *M.C. Escher - Beyond Infinity* het dj-duo Onda Sonora voor een live muzieksessie, geïnspireerd op het verbluffende werk van de Nederlandse kunstenaar. Een unieke kans om de expo te ontdekken in een ontspannen en feestelijke sfeer!

Bezoek de tentoonstelling voordat u zich ontspant bij de klanken van de muziek, of geniet van een drankje voordat u aan de rondleiding begint: creëer zelf uw eigen uitzonderlijke ervaring!

DJ-avond - Tentoonstelling M.C. Escher – Beyond Infinity

Woensdag 14 oktober van 18.30 tot 22.00 uur
25 € (inclusief bezoek aan de tentoonstelling en een drankje in de ontvangstaal)
Beperkt aantal plaatsen!

BRUZZ

WORKSHOP LINOSNEDE

In de stijl van M.C. Escher, die de lithografietechniek gebruikte om zijn werken te maken, kun je tijdens deze workshop met de hand een motief graveren en dit vervolgens afdrukken om unieke exemplaren te verkrijgen — met alle magie van het ‘handgemaakte’.

Ervaring is niet nodig: je wordt stap voor stap begeleid, in alle veiligheid. Je begint met het voorbereiden van je project: een motief kiezen (of inspiratie halen uit voorbeelden), dit overbrengen op een linoleumplaat en begrijpen hoe je het beeld ‘omgekeerd’ moet bedenken voor de afdruk. We bieden je motieven aan die geïnspireerd zijn op de metamorfoses uit de tentoonstelling, zodat je een uniek aandenken aan je bezoek kunt creëren.

Vervolgens is het tijd voor het graveren: je leert hoe je de gutsen gebruikt, licht- en schaduwpartijen creëert, met texturen speelt en de grafische effecten bereikt die kenmerkend zijn voor de lino-sneede.

Dan komt het meest bevredigende moment: het afdrukken. Je ontdekt hoe je je plaat met inkt insmeert en je motief op papier afdrukt... en, als je dat wilt, op textiel. Een veelzijdige techniek, op het snijvlak van tekenen, handwerk en het creëren van reproduceerbare beelden.

Workshop lino-sneede - *Tentoonstelling M.C. Escher – Beyond Infinity*

Zaterdag 24 oktober om 14.00 uur of woensdag 28 oktober van 14.00 tot 16.00 uur

25 € (inclusief bezoek aan de tentoonstelling voor of na de workshop)

Beperkt aantal plaatsen!

AQUARELWORKSHOP

Pas het principe van metamorfose, dat M.C. Escher zo na aan het hart lag, zelf toe in een uniek aquarelwerk!

Tijdens deze workshop kies je twee vormen – een beginvorm en een eindvorm – en werk je op een accordeonvormig werkblad met 4 tot 8 vellen. Het eerste vel vertegenwoordigt de beginvorm, het laatste de eindvorm, en de vellen daartussen illustreren de verschillende stadia van de metamorfose.

Ontdek zo hoe je eenvoudige motieven kunt transformeren: een stad die een berg wordt, een vis die een vogel wordt, een gezicht dat een landschap wordt... Alsof je zelf een leerling van M.C. Escher bent.

Aquarelworkshop - *Tentoonstelling M.C. Escher – Beyond Infinity*

Zaterdag 20 februari om 14.00 uur of woensdag 24 februari van 14.00 tot 16.00 uur
25 € (inclusief bezoek aan de tentoonstelling voor of na de workshop)

Beperkt aantal plaatsen!

M.C. Escher, *Omhuysel*, 1955, houtsnede en Houtgravure.
Collection Maurits, Italië. © All M.C. Escher works © 2026 The M.C. Escher Company, The Netherlands. All rights reserved. www.mcescher.com

PRAKTISCHE INFORMATIE

Tour & Taxis

■ SHED 4bis

17.09.2026

► 07.03.2027

Open van dinsdag tot en met zondag

van 10.00 tot 18.00 uur

Open elke maandag tijdens de schoolvakanties
en op feestdagen (behalve op 25 december en
1 januari)

Laatste toegang om 16.30 uur.

CONTACT

Tentoonstelling: info@expo-mcescher.brussels

Groepen: reservations@expo-mcescher.brussels

Pers: info@caracascom.com

PERS

CARACAScom

www.caracascom.com

info@caracascom.com

+ 32 2 560 21 22

TARIEVEN

Standaard (18 jaar en ouder): €17,90

Jongeren (6 - 18 jaar): €13,90

Gezinspakket (2 volwassenen en 2 jongeren):
€63,60 €56,00

Kortingstarief*: €15,90

VR-ervaring: €5 (online) / €8 (ter plaatse)

* Docenten, studenten, senioren, personen met een
handicap – elke persoon met een handicap mag gratis
worden begeleid. Ticket af te halen bij de receptie van de
tentoonstelling.

Groepen (vanaf 15 personen, prijs per persoon):
€15,90

Schoolgroepen (prijs per persoon): €8

www.expo-mcescher.brussels

*“Ik probeer in mijn prenten te getuigen dat wij leven in een
mooie en geordende wereld en niet in een chaos zonder
normen, al lijkt dat soms wel zo.”*

M.C. Escher, 1965.